

Literatura

- Formánek E. (1887): Květena Moravy a rakouského Slezska. Vol. 1/2. – Praha.
- Frey W., Frahm J. P., Fischer E. & Lobin W. (1995): Die Moos- und Farnpflanzen Europas. – G. Fischer, Stuttgart.
- Gogela J. (1971): Rostlinná společenstva luční a pastvinné vegetace Hostýnských vrchů. – Ms. [Dipl. práce; depon. in: Knihovna PšF MU Brno]
- Holub J. & Procházka F. (2000): Red list of vascular plants of the Czech Republic – 2000. – Preslia 72: 187–230.
- Kirschner J. & Kirschnerová L. (2000): *Gentianella amarella* (L.) Börner. – In: Slavík B. [ed.], Květena České republiky, 6: 88–91, Academia, Praha.
- Oborny A. (1883): Flora von Mähren und österreichisches Schlesien. Vol. 2. – Verh. Naturforsch. Ver. Brünn 22: 269–636.
- Kubát K., Hrouda L., Chrtěk J. jun., Kaplan Z., Kirschner J. & Štěpánek J. [eds] (2002): Klíč ke květeně České republiky. – Academia, Praha.
- Moravec J. et al. (1994): Fytcocenologie (nauka o vegetaci). – Academia, Praha.
- Sloboda D. (1868): Flora von Rottalowitz und Umgebung in Mähren. – Verh. Naturforsch. Ver. Brünn 6 (1867): 98–124.

Došlo dne 26. 11. 2002

ZPRÁVY O LITERATUŘE / BOOK REVIEWS

J u s t T. a kol.

Revitalizace vodního prostředí

Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky, Praha, 2003, 144 str., 38 bar. fotografií, cena neuvedena.

Vztah člověka k vodě je založen na jeho nejzákladnější potřebě tohoto přírodního zdroje. Člověk je tvor se širokou ekologickou amplitudou, ale nejvyšší citlivost má vůči vodě, která určuje limit jeho rozšíření na Zemi. Průmyslová revoluce dala lidem nástroje, jak rozsáhle přizpůsobit a měnit osud vody v krajině. Kde je vody málo, tam se přivede (a nejlépe se nedaleko vystaví rezervoár v podobě přehrady), kde je jí příliš, odtud se zase odvede. Vše přitom vychází z technické představy řízení, koncentrace a snadné kontroly. Problém je, že tyto představy a z nich vzešlé projekty jdou mnohdy napříč přirozeným jevům a souvislostem. V Českých zemích se můžeme „honosit“ érou tzv. meliorací z let padesátých až osmdesátých. Při této megalomanské akci bylo odvodněno přes 1 milion hektarů půdy. Rozloha mokřadů se zmenšila čtyřikrát, škody vyvolané melioracemi (jaký paradox) jsou odhadovány na 40 miliard korun. Patří sem zamoření půdy dusičnany, kontaminace, zhutnění půdy, eroze, ztráta důležitých iontů. Odvodňování má také výrazný vliv na ztrátu biodiverzity krajiny, spočívající v likvidaci tůní, mokřadů, vlhkých luk a luhů. O následcích již bylo napsáno mnoho sdělení.

Nové společenské poměry přinesly změnu chování – environmentalismus, uvědomění si přírodních limitů a z toho plynoucí snahu po hledání způsobů trvale udržitelného života. Na poli péče o životní prostředí vznikl v devadesátých letech program revitalizací, který si klade za cíl napravit škody způsobené rozsáhlými melioracemi.

Kolektiv autorů z Agentury ochrany přírody a krajiny se rozhodl po několika letech „divokých“ revitalizací vložit do rukou příslušných praktiků příručku, která shrnuje vše důležité a podává věcná doporučení a návody, kterak vrátit vodu do jejího přirozeného prostředí. Byť se jedná o poměrně útlou knížku, tak

zabírá obor velice komplexně. V 15 kapitolách nás provází všemi aspekty problematiky, od popisu biologických a fyzikálních přínosů revitalizací, přes technologie obnovy funkce malých vodních toků, tůní, říčních ramen, niv a mokřadů, od výkladu zlepšování migrační propustnosti toků, řešení protipovodňových opatření a péče o odpadní vody až po výsadby dřevin, zakládání travních porostů, základů provozu revitalizačních staveb a hrubé kalkulace nákladů. Nezapomíná se zde ani na osvětovou úlohu těchto akcí možností budování informačních tabulí a naučných stezek. Publikace je doplněna kvalitně reprodukovánými fotografiemi praktických ukázek zdařilých obnovných opatření, ale také nevhodnými zásahy pro srovnání.

Text kapitol je velmi dobře strukturován, s častým využíváním bodových výtětů a s akcentem na důležité okolnosti pomocí tučného písma nebo šedým odlišením pozadí textu. Jistým nedostatkem je značně malá velikost písma. Poněkud nešťastně tak vyzněla snaha po technické dokonalosti publikace (křídový papír), kdy se použitím méně náročného tisku mohlo získat více prostoru pro přehledný a dobře čitelný text. Informace jsou doplněny velkým množstvím názorných černobílých kreseb a schématů a nechybí ani vkusné úvodní ilustrace ke každé kapitole od Tomáše Justa. Knize snad nelze po věcné stránce nic vytknout. Autoři nejsou pouhými teoretiky, četné návody a postřehy pocházejí z jejich bohaté praxe, terénních zkušenostech a z osobně prověřených postupů (zvláště zúročeno v kapitole o zakládání výsadb dřevin). Pokud se hovoří o nějakém opatření (např. stavba průtočných nádrží, suchých poldrů), jsou popsány jeho výhody i nevýhody a často také následuje diskuze o váze výhod/nevýhod a možnostech zmírnění negativních dopadů. Uvedu zde jen několik aspektů, které by měly být napraveny v avizovaném dalším vydání. V textu se vyskytují specifické termíny, kterým nemusí každý rozumět (kyneta, vývar, plávi, gabion), proto by měl být připojen slovníček pojmů. Při popisu kořenových čistíren je mylně uvedeno, že funkce vegetace je v nich jen doplňková. Specializovaná literatura připisuje této vegetaci i funkční význam (např. Vymazal J.: Čištění odpadních vod v kořenových čistírnách, ENVI 1995). V kapitole o vegetačních úpravách je pozitivně hodnoceno ponechání nově založených ploch vydatnému náletu topolů. Vzhledem k tomu, že 99 % topolů v české krajině tvoří nepůvodní hybridní kultivary, je zde třeba tuto informaci uvést do správného kontextu. Kultivarní topoly také vytvářejí nevhodný opad, jehož rozkladem se uvolňují fenolické látky bránící vzniku hodnotného bohatšího podrostu. Součástí revitalizací také může být zakládání travinobylinných porostů. V textu je zmíněna možnost obnovy luk pomocí přenosu drnu. Tato metoda byla úspěšně využita při obnově aluviálních luk v Pomoraví (Šeffler J. & Stanová V. [eds]: Aluviálne lúky rieky Moravy, DAPHNE 1999) a byť vyžaduje spolupráci se specialistou, zasloužila by si v publikaci vzhledem k ostatním probíraným tématům širší prostor. Mezi práce trvale prováděné na revitalizovaných plochách se počítá sečení luk. Dle autorů má odůvodnění jen v případě zisku píce nebo sena a/nebo pro záchranu a udržení cenných společenstev. Tato záležitost je ale složitější a v zásadě je třeba doporučit sekání i zdanlivě obyčejných porostů. Zvláště vlhké louky bez kosení velmi rychle degradují a postupně jsou přerůstány agresivními expanzními rostlinami (kopřiva, krabice apod.). Vzniklá vegetace je nestabilní a často se stává místem uchycování invazních plevelů (hvězdnice, zlatobýly). Takové plochy se pak musí pravidelně monitorovat. V krajině je také nezbytné zachování určité sítě stanovišť, mají-li být úspěšně udržovány populace vzácnějších rostlin (jak plyne z poznatků metapopulační biologie). Citace literatury jsou nedůsledné a neodpovídají standardizované podobě u odborných prací, často chybí vydavatel monografií. Je také škoda, že byla zcela opomenuta publikace Kender J. [ed.], Teoretické a praktické aspekty ekologie krajiny, MŽP Praha, 2000. Kniha obsahuje velkou pasáž (37 stran) o revitalizacích a text se dosti překrývá s recenzovanou publikací.

Knížce lze popřát mnoho zainteresovaných čtenářů, kteří konají a budou konat úpravy naší nemocné krajiny podle hesla, jehož si tato publikace vložila jako podnadpis: „Všem, kteří si přejí udělat z příkopů a kanálů zase potoky a řeky“.